

GLOBALLASHUV DAVRIDA INTERNET XAVFI

Madaminova Mubinaxon Nazim qizi,

Toshkent davlat transport universiteti

Aviatsiya muhandisligi fakulteti 1-bosqich talabasi.

ANNOTATSIYA

Globallashuv davrida internet inson hayotining ajralmas qismiga aylanib, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy munosabatlarning transformatsiyasiga sabab bo'ldi. Shu bilan birga, internetning jadal rivojlanishi kiberjinoyatchilik, shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligini buzish, dezinformatsiya tarqalishi va psixologik manipulyatsiya kabi xavflarni yuzaga keltirmoqda. Ushbu maqolada globallashuv davrida internet xavfsizligiga tahdid soluvchi omillar tahlil qilinib, ularning global miqyosdagi oqibatlarini hamda oldini olish strategiyalari yoritiladi. Turli ilmiy manbalar, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari va amaliy tadqiqotlar asosida internet xavfsizligi muammolarining jamiyatga ta'siri keng qamrovli tarzda o'rganiladi. Shuningdek, axborot texnologiyalarining taraqqiyoti bilan bog'liq holda xavfsizlikni ta'minlash yo'llari ilmiy-nazariy jihatdan asoslanadi.

Kalit so'zlar: *globallashuv, internet xavfsizligi, kiberjinoyatchilik, feyk yangiliklar, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, psixologik ta'sir, axborot texnologiyalari, raqamli makon, ijtimoiy tarmoqlar, kiberxavfsizlik, ma'lumotlar maxfiyligi, manipulyatsiya.*

ABSTRACT

In the era of globalization, the Internet has become an integral part of human life, causing a transformation of economic, social and cultural relations. At the same time, the rapid development of the Internet creates risks such as cybercrime, violation of the confidentiality of personal data, the spread of disinformation and psychological manipulation. This article analyzes the factors that threaten Internet security in the era of globalization, highlights their global consequences and prevention strategies. Based on various scientific sources, reports of international organizations and practical studies, the impact of Internet security problems on society is comprehensively studied. Also, ways to ensure security in connection with the development of information technologies are scientifically and theoretically substantiated.

Keywords: *globalization, Internet security, cybercrime, fake news, personal data protection, psychological impact, information technologies, digital space, social networks, cybersecurity, data privacy, manipulation.*

KIRISH

Globallashuv jarayonida internet texnologiyalarining jadal rivojlanishi axborot almashinuvi, iqtisodiy munosabatlar va ijtimoiy hayotning barcha jabhalariga tub o'zgarishlar olib keldi. 2023-yil holatiga ko'ra, dunyo aholisining 66 foizi internetdan faol foydalanayotgan bo'lib, bu raqam yil sayin ortib bormoqda. Internet iqtisodiy o'sishning muhim omiliga aylangan bo'lsada, uning salbiy jihatlari ham tobora keskin tus olmoqda. Kiberjinoyatchilikning ko'payishi, shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligi buzilishi, dezinformatsiya va psixologik manipulyatsiyalar bugungi raqamli jamiyatda jiddiy tahdidlar qatoriga kiradi.

Shu tariqa, internet va raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida shaxsiy ma'lumotlarning buzilishi, manipulyatsiya, feyk yangiliklar va kiberjinoyatchilik global muammolarga aylanmoqda. Quydagi misollar turli sohalarda yuzaga kelgan real tahdidlarni yoritadi.

So'nggi tadqiqotlarga ko'ra, 2022-yilda kiberjinoyatlar global iqtisodiyotga 8,4 trillion AQSh dollari miqdorida zarar yetkazgan, 2025-yilga kelib esa bu ko'rsatkich 10,5 trillion dollarga yetishi kutilmoqda. Bundan tashqari, 2020-yildan beri feyk yangiliklarning tarqalishi rekord darajada ortgan bo'lib, bu nafaqat jamoatchilik fikriga, balki davlat boshqaruv tizimlariga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tadqiqot jarayonida 2010-2023 yilgacha bo'lgan global internet xavfi doir statistik ma'lumotlardan. Shuningdek, Facebook, Yahoo, Twitter kabi ijtimoiy tarmoqlaridagi shaxsiy ma'lumotlarning xavsizlik masalalari yoritilgan. Tadqiqot olib borish davomida tizimlilik, nazariy-deduktiv xulosa chiqarish, analiz va sintez, tarixiylik va mantiqiylik tamoyillari qo'llanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

2016-yilda AQSh prezidentlik saylovlari chog'ida Facebook orqali tarqalgan yolg'on axborot millionlab odamlarning saylov qarorlariga ta'sir ko'rsatgani aniqlangan. Bundan tashqari, shaxsiy ma'lumotlarning buzilishi ham keng tarqalgan muammoga aylangan. 2017-yilda AQShning eng yirik kredit axborot agentliklaridan biri Equifax serverlariga uyushtirilgan kiberhujum natijasida 147 milliondan ortiq mijozning shaxsiy ma'lumotlari, jumladan, ijtimoiy sug'urta raqamlari, kredit tarixlari va haydovchilik guvohnomalari raqamlari o'g'irlangan. Ushbu hujum kompaniyaning axborot xavfsizligi bo'yicha sust siyosati tufayli yuzaga kelgan va AQSh hukumati tomonidan keng ko'lamda tekshiruv o'tkazilgan. Equifax hodisasi kiberjinoyatchilik, shaxsiy ma'lumotlar maxfiyligi, va kiberxavfsizlik siyosati muhimligini ko'rsatadi. Ushbu holatdan so'ng AQShda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qoidalar kuchaytirildi.

2020-yilda SolarWinds kompaniyasining IT monitoring dasturiy ta'minotiga zararli kod kiritilib, AQSh hukumatining muhim agentliklari, yirik korporatsiyalar va IT kompaniyalari hujumga uchradi. Xakerlar bir necha oy davomida maxfiy davlat va tijorat ma'lumotlariga ruxsatsiz kirish imkoniyatiga ega bo'ldi. Ushbu hujum raqamli makon va axborot texnologiyalarining himoyalannagan tizimlari global xavfsizlikka qanday tahdid solishini ko'rsatdi. SolarWinds voqeasi kiberxavfsizlik strategiyalarini qayta ko'rib chiqish zaruratini tug'dirdi.

So'nggi yillarda deepfake texnologiyalari (sun'iy intellekt yordamida soxta videolar yaratish) ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalmoqda. 2019-yilda Facebook kompaniyasi tomonidan tarqatilgan bayonotga ko'ra, platformada soxta videolar soni sezilarli darajada oshgan, jumladan, siyosatchilar va mashhurlar nomidan noto'g'ri bayonotlar berilgan. Deepfake texnologiyalari psixologik ta'sir, manipulyatsiya, va feyk yangiliklar tarqalishiga sabab bo'ladi. Bu esa saylov natijalariga, jamoatchilik fikriga va hatto shaxsiy obro'ga jiddiy zarar yetkazishi mumkin.

Dastlab 2013-yilda, keyin esa 2014-yilda sodir bo'lgan Yahoo! kiberhujumlari tarixdagi eng yirik ma'lumotlar buzilishlaridan biri hisoblanadi. 2017-yilda oshkor qilingan ma'lumotlarga ko'ra, bu hujum natijasida 3 milliarddan ortiq foydalanuvchining shaxsiy ma'lumotlari (e-mail loginlari, parollar, telefon raqamlari) o'g'irlangan. Ushbu hodisa ijtimoiy tarmoqlar va raqamli makon foydalanuvchilari qanday xavf ostida ekanini ko'rsatdi. Shuningdek, bu holat shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va kiberxavfsizlik muammolarini jiddiy o'rganish zarurligini yana bir bor isbotladi.

2020-yilda bir guruh xakerlar Twitter platformasining ichki tizimlariga noqonuniy kirib, Barak Obama, Elon Musk, Jeff Bezos va Bill Gates kabi mashhur shaxslarning akkauntlarini egallab oldilar. Xakerlar ushbu akkauntlardan foydalanib, Bitcoin orqali firibgarlik sxemalarini targ'ib qildilar va minglab odamlarni aldashga muvaffaq bo'ldilar. Ushbu hodisa ijtimoiy tarmoqlarning kiberxavfsizligi, ma'lumotlar maxfiyligi, va psixologik manipulyatsiya masalalarini yoritdi. Twitter xavfsizlik tizimining zaifligi katta zarar yetkazdi va platformalar o'z xavfsizlik siyosatlarini qayta ko'rib chiqishga majbur bo'ldilar.

Yuqoridagi muammolarni hal qilish uchun quyidagi muhim chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim: Korxonalar va davlat tashkilotlari ma'lumotlarni shifrlash, ikki faktorli autentifikatsiya, va ilg'or xavfsizlik protokollaridan foydalanish orqali himoyani kuchaytirishi kerak. Ommaviy ravishda kiberxavfsizlik bo'yicha trening va ta'lim dasturlarini joriy qilish foydalanuvchilarning xabardorligini oshiradi. Internet kompaniyalari va ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini ishlatishda yanada shaffof siyosat yuritishi lozim. Yevropa Ittifoqining GDPR

qoidalariga o'xshash qonunlar butun dunyoda qabul qilinishi shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash darajasini oshiradi. Ijtimoiy tarmoqlar sun'iy intellekt asosida feyk yangiliklarni filtrlash tizimlarini takomillashtirishi lozim. Ommaviy axborot vositalari va ta'lim muassasalari media savodxonlik dasturlarini rivojlantirish, aholiga axborotni tahlil qilish ko'nikmalarini o'rgatish kerak.

Turli sohalarida inqilobiy o'zgarishlarni amalga oshirgan internet, hayotimizning ajralmas qismiga aylanib ulgurdi. Biroq, bu imkoniyatlar bilan birga kiberjinoyatlar, shaxsiy ma'lumotlarning buzilishi, manipulyatsiya va psixologik ta'sir kabi xavf-xatarlar ham keskin oshdi. Internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish madaniyatini oshirish, kiberxavfsizlikni mustahkamlash va huquqiy chora-tadbirlarni takomillashtirish bugungi jamiyat oldida turgan asosiy vazifalardan biridir.

XULOSA

Hozirgi davrda texnologiyalar hayotimizni yengillashtirayotgani shubhasiz, lekin ularni to'g'ri boshqarmasak, ularning insoniyatga yetkazadigan zarari foydasidan ko'proq bo'lishi mumkin. Shu sababli, davlatlar, tashkilotlar va har bir fuqaro internet xavfsizligi, axborot madaniyati va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish borasida mas'uliyat bilan yondashishi shart. Faqat shu yo'l bilan biz raqamli dunyoning tahdidlariga qarshi tura olamiz va internetni haqiqatan ham xavfsiz, ishonchli hamda foydali vositaga aylantira olamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Statista (2023). "Global Internet Usage Statistics." [Online]. Available at: www.statista.com
2. Europol (2023). "Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA)." [Online]. Available at: www.europol.europa.eu
3. Cybersecurity Ventures (2023). "2023 Cybercrime Report." [Online]. Available at: www.cybersecurityventures.com
4. MIT Technology Review (2021). "Fake News and Social Media Manipulation." [Online]. Available at: www.technologyreview.com
5. Пулатова, Д. А. (2024). ГЛОБАЛ ТАҲДИДЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШДА ИСЛОМ ФАЛСАФАСИ АХЛОҚИЙ ҚАДРИЯТЛАРИНИНГ ЎРНИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 4(1), 457-466.
6. Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). "Social Media and Fake News in the 2016 Election." *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236.